

Az almatermesztés jövője az Észak-alföldi Régióban

Harsányi Gergely¹ – Nyéki József² – Soltész Miklós³ – Gonda István⁴ – Szabó Zoltán²

¹MTA-DE Kihelyezett Földműveléstani és Területfejlesztési Kutatócsoport, Debrecen

²DE ATC Szaktanácsadási és Fejlesztési Intézet, Debrecen

³Kecskeméti Főiskola, Kertészeti Főiskolai Kar, Gyümölcsstermesztési Tanszék, Kecskemét

⁴DE ATC Gyümölcsstermesztési Tanszék, Debrecen

ÖSSZEFOGLALÁS

Feltártuk és értékeltük azokat a makrogazdasági adatokat, melyek alapján megállapítottam a mezőgazdaság és azon belül a gyümölcsstermesztés kiemelkedő szerepét. Ezek alapján elmondható, hogy Magyarország legfontosabb természeti erőforrása a termőföld. A termeléshez szükséges további erőforrások, a munka és eszköz megfelelő kombinációjával komparatív előnyt jelenthet az Észak-alföldi Régió számára.

Az Észak-alföldi Régió hazánk egyik legelmaradottabb térsége, így a fejlesztése kiemelkedő politikai cél. A gazdasági ágakat elemezve látható a régióban a mezőgazdaság fontos szerepe, s az is megállapítható, hogy az iparnak és a tercier szektornak csak alternatív jövedelemképző szerepe lehet a jövőben is. Ezért tehát fontos, hogy a Régió fejlesztését szolgáló Európai Unió és hazai források közvetlenül vagy közvetve, de a mezőgazdaság fejlesztését és versenyképességét javítsák.

SUMMARY

We revealed and assessed those macroeconomic data which enabled us to identify the outstanding role of agriculture and within it that of fruit production. Based on this, it can be said that soil is the most important natural resource of Hungary. The appropriate combination of the additional resources required for production, labour and assets can provide a comparative advantage for the Northern Great Plain Region.

The Northern Great Plain Region is one of the most underdeveloped regions in Hungary, so its development is a political objective. When analysing the economic sectors in the region, the important role of agriculture is obvious and it is also clear that the industry and the tertiary sector can only have an alternative income generating role in the future also. Therefore, it is important that the regional development funds of Hungary and the European Union are directly or indirectly aimed at improving agricultural development and competitiveness.

BEVEZETÉS, IRODALMI ÁTTEKINTÉS

Az alma Magyarország legjelentősebb gyümölcse, közel 40 ezer hektár az ültetvények összes területe. A KSH adatai szerint a legnagyobb almatermő terület az Észak-alföldi Régióban, és ezen belül Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 22 ezer hektár található, ezt követi a Dél-alföldi régió 5 ezer hektárral, és Észak-Magyarország közel 4 ezer hektárral (Gonda, 2004).

A rendszerváltást megelőző időszakban az alma termelése nagyobb volumenben történt, egyes években elérte az 1,2 millió tonnát is. Ez a szám napjainkban kb. évi 500-700 ezer tonna, amely az EU(25)-ök almatermelésének 4,2%-át teszi ki, a világ összes termésének pedig 0,9%-át. A nagy mértékű csökkenés oka, hogy korábban a KGST-országok biztos piacot jelentettek és a termelők nem voltak rákényszerülve a Jonathan fajta túlsúlyának megváltoztatására, valamint korszerű hűtőházak építésére és az áruvá készítés fejlesztésére (Racskó, 2005b; Racskó és Szabó, 2004; Szabó és Racskó, 2004).

A mennyiségi szemlélet eredménye, hogy nem megfelelően választották ki a termőhelyeket és nem voltak tekintettel a mikroövezetek jelentőségére. Hazánkban 600-700 ezer tonna alma termelésére van reális lehetőség, melynek 60-65%-át lehet intenzív és környezetkímélő módon termelni (Z. Kiss et al., 2003; Racskó, 2003b; Racskó és Major, 2005a; Holb, 2005).

2003-ban a megtermelt 508 ezer tonna országos termésből 7,7 ezer tonna friss almát exportáltunk, 432 ezer tonnát a feldolgozóipar vásárolt fel, 75 ezer tonna termést pedig hűtőházakban és átmeneti tárolókban tároltak (Magyar Zöldség-Gyümölcs Terméktanács, 2004; Racskó, 2003a; Racskó és Major, 2005b; Racskó és Sipos, 2004).

Az alma az Észak-alföldi Régió legjelentősebb gyümölcse, de az ültetvények döntő hányada elöregedett. A jövőben kiemelkedően fontos szerepe lesz az optimális ültetvény rotáció megvalósításának, amely akkor megfelelő, ha a fiatal, a teljes termőkorú és a már idősödő ültetvények aránya egyharmad-egyharmad (Racskó, 2005a). A KSH 2001-es összeírását elemezve megállapítható, hogy jelenleg az almaültetvények döntő része elöregedett. Az 1976-ban és előtte létesített ültetvények aránya meghaladja a 45%-ot. A húsz év feletti ültetvények aránya több mint 60 % (Kapronczai, 2003).

Magyarországon egyértelműen még mindig a Jonathan alma túlsúlya mutatható ki. Az országos termelésből 55 %-kal részesedik. A régió belüli jelentősége még nagyobb, ugyanis itt 62% a fajta aránya. Ezt a fajtát követi mindössze 13,4%-kal a Delicious fajtakör, majd 10,1%-al a Golden Delicious. A fajta hátránya elsősorban abban jelentkezik, hogy a gyümölcs mérete kicsi vagy közepes, mely a mai piacokon nem igazán kedvelt. Az intenzív ültetvények elterjedésével a fajtaváltás felgyorsulhat.

ANYAG ÉS MÓDSZER

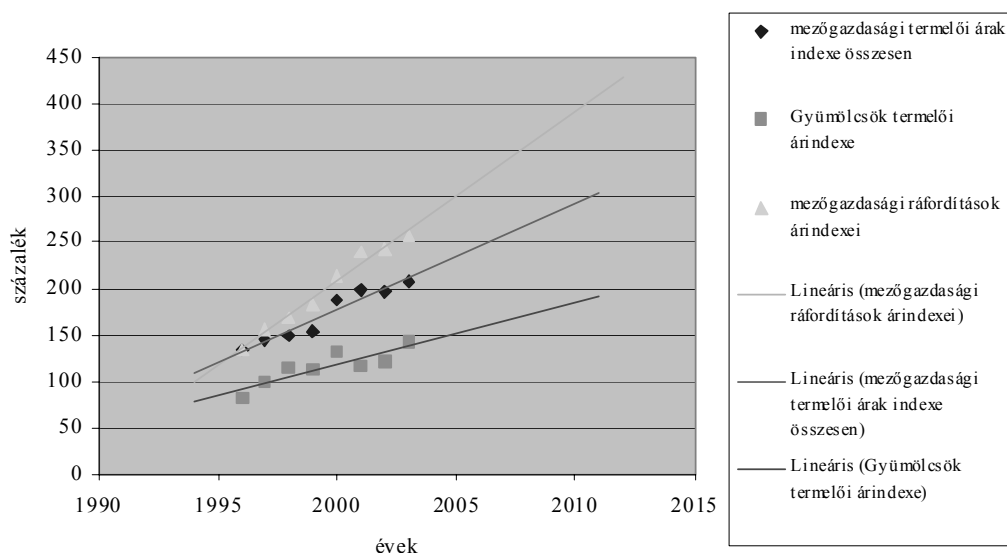
A kutatások információs alapját képezik a Központi Statisztikai Hivatal összeírásai és kiadványai. Az elemzések elkészítésénél nagyban támaszkodtunk a 2001. évi általános gyümölcsösszeírás adataira, a Területi Statisztikai Évkönyvekre, Mezőgazdasági Statisztikai Évkönyvekre, valamint a KSH Megyei Évkönyvekre. Felhasználtuk még az Alma TermékTanács kiadványait is. Interjúk készítésével tájékozódunk a Régióban dolgozó szakemberek véleményéről és észrevételeikről az ágazattal kapcsolatban.

Az adatbázis elemzése során különböző közgazdasági és statisztikai módszereket alkalmaztunk. A legkisebb négyzetek elvén alapuló regresszió-számítással vizsgáltuk a mezőgazdasági termékek és ezen belül a gyümölcsök termelői árindexének alakulását, valamint a termelés során felhasznált ipari termékek árszínvonalának, illetve az agrárrollónak az alakulását.

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

A kertészeti termelésben, mint minden más vállalatnál, amely a piacon versenyez fontos a jövedelmi viszonyok alakulása. A jövedelem alakulása függ a termesztés módjától, a versenytársak áraitól, a piactól és a megtermelt mennyiségtől egyaránt. *A mezőgazdasági termékek ára hosszú távon nem emelkedik, hanem stagnál.* Ennek oka az egyre hatékonyabbá váló gazdálkodás és az így kialakuló kínálati piac. *A technikai termékek árszínvonala, amelyet a mezőgazdaságban használnak, ezzel a folyamattal ellentétes.*

1. ábra. Az Agrárrolló alakulása (1995=100 %)

Forrás: KSH

Figure 1. Changes in the agricultural price indices (1995=100 %)

Az 1. ábrán a mezőgazdasági termékek, a gyümölcsök termelői árindexének és a ráfordítások árindexének alakulását szemléltettük. A gyümölcsök esetében az árszínvonal kevésbé emelkedik, mint az összes mezőgazdasági termék árszínvonala, a gyümölcsök és a mezőgazdasági ráfordítások között az olló jobban nyílik, amely a jövőben nagyban befolyásolhatja a termelés sikerességét. Ennek elsődleges oka feltehetően az almatermelés színvonalában keresendő.

Az almatermelés jövedelmezősége

Ma egy korszerű ültetvény megvalósítása (amely támrendszerrel, öntözőberendezéssel van felszerelve), az első 3 év ápolási munkáit is beleszámítva kb. 6,2 millió forintba kerül hektáronként. Ez a viszonylag magas érték gyorsabban és biztosabban megtérül, mint egy hagyományos művelési rendszerben magvalósított ültetvény. A termésmennyiség növekedése mellett *a korszerű koronaformák kialakításával a betakarítás költsége jelentősen csökken, hatékonysága nő.* Ebben a munkafázisban a ráfordítások jelentős részét képezi az felhasznált élőmunkaértéke. Míg a *hagyományos művelési rendszerben 20 és 40 kilogramm almát lehet betakarítani*

óránként, addig a karcsúorsó esetében ez elérheti a 100-130 kilogrammot. A ráfordítások és az árbevétel alakulását a termésmennyiség függvényében a 2. ábra mutatja.

2. ábra. Az alma ráfordításának és árbevételének alakulása a termésmennyiség változásával

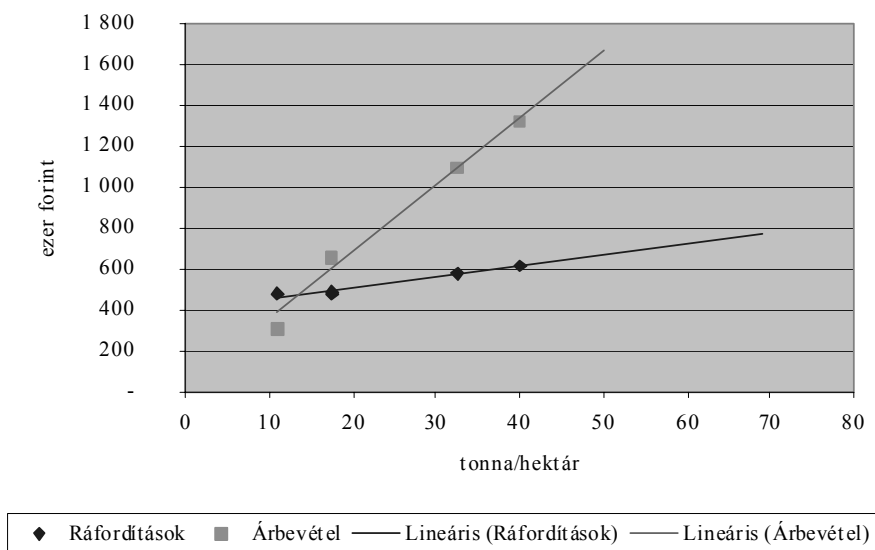

Figure 2. Changes in the inputs and revenues of apple production with respect to the changes in yield

A 2. ábra elkészítése során figyelembe vettük az ültetvény amortizációját és a művelési módot. Az árbevétel trendfüggvényének egyenlete $y=32858x+30864$, és a ráfordításoké pedig $y=5452,7x+398708$. Ennek alapján elmondható, hogy a fedezeti pont 15 tonna/hektár körül alakul, amely azt jelenti, hogy e termésátlag alatt nem érdemes termelni. Az ültetvény művelése hektárokként 398708 Ft-ba kerül minden tonna gyümölcs előállítására 5452,7 forint többletkiadást eredményez. Az árbevétel tonnánként 32858 forinttal növekedik. Fontos kiemelni, hogy az itt látható számítást piaci mechanizmusok alapján készítettük. Figyelembe vettük a Budapesti Nagybani Piac hivatalos árait, valamint a feldolgozóipar által meghatározott felvásárlási árakat. Továbbá az alkalmazott modellben ezek arányával is kalkuláltunk. Mai piaci körülmények között a termés döntő hányada az iparban kerül feldolgozásra, s ez jelentősen csökkenti a bevételeket. 2003-ban a megtermelt összes almatermésünk 508 ezer tonna volt, amelynek 85%-a léként (sűrítmenyként) vagy aszalványként hasznosult. A korszerű karcsúorsó és szabadorsó koronaformájú ültetvények beruházási többlete megtérülhet, ugyanis a nagy tőszám miatt az átlagos termésmennyiség hatványozottan emelkedik, ugyanakkor a betakarítási költségek sokkal kisebb mértékben. Statisztikai adatok elemzése arra világít rá, hogy a termelők az ültetvény beruházásánál gyakran választják a kisebb tőszámú, hagyományos koronaformákat (Soltész 1997.).

Ezeket az adatokat vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a gazdasági környezet nem kedvez a versenyképes művelési rendszerek fejlődésének. Ennek oka elsősorban a földpiac szabályozásából, és az irreálisan alacsony földárakból ered. Azokban a fejlett országokban, ahol a föld ára magas, a teljes beruházásnak kisebb hányadát képezik a telepítés közvetlen költségei. Magyarországon az alacsony földárak miatt a beruházás döntő hányadát azok a technológiai beruházások teszik ki, amelyek a termés sikerességét biztosítják. A számításokat készítettünk úgy, hogy a föld beszerzése a beruházás megkezdése előtt történt Magyarországon és egy extrém példát véve Németország Bajorország tartományában. A két esetet vizsgálva érthetővé válik a magyar helyzet. A föld ára 1.000.000 forint Magyarországon és átszámítva, megközelítőleg 20.000.000 forint Bajorországban. Ebben az esetben a hagyományos termelési forma Magyarországon 6,3 év alatt térül meg, míg a karcsúorsó 5,5 év alatt. Németországban e két szám 81,6 és 23 év! Jól látható tehát, hogy a földpiac hiánya arra készteti a gazdákat, hogy alacsonyabb technológiai színvonalon termeljenek. A többi mutatót is vizsgálva megállapítható, hogy jövője egyértelműen az intenzív művelési rendszernek van.

Ahhoz, hogy a jelenlegi piaci trendeket meg lehessen fordítani, a kiutkeresés fókuszába következő feladatokat kell helyezni:

- Termelői Értékesítő Szervezetek megerősítése;
- az előregedett, korszerűtlen almaültetvények megfelelő léptékű gyors felszámolása;

- az integrált almatermesztés szervezeti és technológiai fejlesztésének megerősítése;
- ültetvények fajtaösszetételének korszerűsítése;
- az almatermesztés EU-konform minőségirányítási rendszerének kidolgozása és adaptálása a Régióban;
- az almaértékesítés bel- és külpiaci tényezőinek kiemelt vizsgálata;
- az almafogyasztás növelését elősegítő regionális programok elindítása;
- almamarketing fejlesztése;
- posztharvest-tevékenység kiemelt fejlesztése, különös tekintettel az áruvá készítésre és a tárolásra;
- a termésbiztonság növelését biztosító készenléti technológia változatok kidolgozása a Régió almatermesztése számára.

IRODALOM

- Gonda, I. (2000): Minőségi almatermesztés. PRIMON Vállalkozásélénkítő Alapítvány Vállalkozói Központ. Nyíregyháza.
- Gonda, I. (2004): Almatültetvények művelési rendszereinek és koronaformáinak fejlődése hazánkban. Metszés és metszést kiegészítő eljárások. In.: Gyümölcsök termesztése. (szerk.: Papp J.) 56-62.
- Harsányi G. (2003): A gyümölcsstermesztés kihívásai az Észak-alföldi Régióban az EU csatlakozás kapcsán. Tudósjelöltek a mezőgazdaságban, PhD-hallgatók konferenciája, Debrecen, 2003. november 20.
- Holb I. (2005): Az ökológiai gyümölcsstermesztés nemzetközi és hazai helyzete. 14-17. In: A gyümölcsösök és a szőlő ökológiai növényvédelme. (szerk.: Holb I.) Mezőgazda Kiadó, Budapest
- Kapronczai, I. (2003): A magyar mezőgazdaság a rendszerváltástól az Európai Unióig. Szaktudás Kiadó Ház. Budapest.
- Racsó, J. (2003a): Almatárolás, a tárolás eredményességét meghatározó tényezők. Mezőhír. 10(7):34-36.
- Racsó, J. (2003b): Marketing és logisztika a minőségi almatermesztésben, szüret utáni (post harvest) tevékenység. Agrár Unió. 7(4):19-20.
- Racsó, J.-Sipos, G. (2004): Gyümölcsfélék hűtőtárolása. Agrárágazat. 7(5):74-78.
- Racsó, J.-Szabó, Zs. (2004): A hűtőtárolás hatása a gyümölcsök minőségére. Agrárágazat. 5(4):44-46.
- Racsó, J.-Major, M. (2005a): A tárolás, a marketing és a logisztika, azaz a posztharvest tevékenység szerepe a minőségi almatermesztésben. Agrárágazat. 6(2):60-61.
- Racsó, J.-Major, M. (2005b): Ionizáló sugárzások alkalmazása a gyümölcstárolásban, hatásuk a gyümölcsminőségre. Agrárágazat. 6(4):78-81.
- Racsó, J. (2005a): A logisztika szerepe a gyümölcskereskedelemben. Mezőhír. 9:49-50.
- Racsó, J. (2005b): Effect of different storage methods on apple (*Malus domestica* Borkh.) fruit quality. International Conference on Biological and Pro-ecological Methods for Control of Diseases in Orchards and Small Fruit Plantations. Skierniewice, Poland. 29-31 August 2005. Abstracts, 56.
- Soltész, M. (1997): Integrált gyümölcsstermesztés. Mezőgazda Kiadó, Budapest.
- Szabó, Zs.-Racsó, J. (2004): Gyümölcsök tárolása. Agrárágazat. 5(2):32.
- Z. Kiss, L. (szerk) (2003): A gyümölcsstermesztés, -tárolás, -értékesítés szervezése és ökonómiája. Mezőgazda Kiadó. Budapest.